

Матеріали і дослідження
з археології Прикарпаття і Волині.
2015. Вип. 19. С. 375–383.

DOCENDO DISCIMUS

Дар'я ЧЕРКАСЬКА

НАВЧАЛЬНІ ПРАКТИКИ ТА НАУКОВІ ГУРТКИ
В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЛАЗАРЯ СЛАВІНА

Практична підготовка у вищих навчальних закладах відіграє важливу роль для майбутніх спеціалістів. Для фахівців-археологів якісна освіта не можлива без участі в археологічних експедиціях протягом всього періоду навчання. А для студентів, які цікавляться науковою роботою для поглиблення власних знань, важливу роль відіграє створення профільних студентських наукових гуртків.

З історії практичної підготовки археологів та музеєзнавців в Київському державному університеті імені Т.Г. Шевченка (далі – КДУ) видано велику кількість праць. Насамперед необхідно виділити групу досліджень з історії Університету та історії факультетів і кафедр. Здебільшого це праці, видані до різних визначних дат – 125 років Університету [Жмудський, 1959; Історія Київського університету, 1959], 150 років Університету [Киевский университет 1834–1984, 1984], 160 років Університету [Київський університет, 1994], 170 років Історичному факультету [Самойленко, 2004]. Також практична підготовка студентів побіжно висвітлювалася в роботах, присвячених вивченню педагогічної спадщини самого Л.М. Славина [Самойленко, 2007; Малеев, 1996] як засновника кафедри археології та у дослідженнях з вивчення системи підготовки спеціалістів з археології та музеєзнавства у СРСР [Піоро, 1996; Славин, 1952; Самойленко, 2007].

Основу джерельної бази статті становлять спогади колег та учнів Л. Славина, котрі брали участь у експедиціях, а також були членами наукових гуртків, якими керував дослідник. Також залучені архівні джерела, передовсім, фонд КДУ (Ф. Р-1246) у Державному архіві м. Києва, де зберігається документація кафедри археології та музеєзнавства; персональний архів Л. Славина та звіти про дослідження в Ольвії, які зберігаються у Науковому архіві Інституту археології НАН України.

Метою статті є показати місце і роль навчальних практик і наукових гуртків у педагогічній діяльності Л. Славина.

Для кафедри археології та музеєзнавства (іноді в джерелах вживається назва “археологічне відділення”. – Д. Ч.) КДУ однією з провідних форм практичної підготовки стали археологічні навчально-виробничі практики. Першу археологічну практику для студентів-археологів Л. Славін запровадив у 1946 р. в Ольвії. Проте вже у 1947 р. основною базою проведення практики стає Канівський заповідник через те, що “Канів очікує наукової розробки і досліджень, він багатий усіма групами пам’яток від первісного суспільства і до наших днів” [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 56, арк. 1–2]. У подальшому в Каневі студенти КДУ брали участь у дослідженнях на різних археологічних об’єктах: двох скіфських городищах IV ст. до н. е., поселенні полян IV ст., давньоруському городищі Родень (IX–XIII ст.). До Канева влітку 1947 р. поїхало 7 студентів та викладач кафедри археології В. Богусевич, який також керував практикою 4 студентів у Чернігові. Л. Славін керував 6 практикантами в Ольвійській експедиції. Решта студентів (по одному, чи по двоє) були направлені до таких експедицій: Вишгородської, Білгородської, Тясьминської, Посульської, Приазовської, Ягнятинської, Білгород-Дністровської та експедиції “Великий Київ”, якою керував новопризначений директор Інституту археології АН УРСР Петро Єфименко (який змінив на цій посаді Л. Славина) [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 104, арк. 1–4]. Основними завданнями археологічної практики цього року кафедра визначила:

“А) Студенти повинні ознайомитися з даними археологічними пам’ятками в цілому, незалежно від того, яка частина роботи буде виконуватися в даному році;

Б) студенти повинні пройти по можливості всі етапи польової роботи експедиції: вибір місця робіт, зйомка плану, розбивка ділянки, процес робіт і спостереження за ними, польова класифікація та інвентаризація знахідок, фіксація робіт;

В) для студентів повинні, по можливості, влаштуватися 1–2 заняття по ходу і по результатам робіт;

Г) студенти повинні в осіннє–зимовий час залучатися до участі в камеральній обробці матеріалу експедицій” [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 104, арк. 1–4].

Під час організації археологічної практики Лазар Мойсейович зміг домовитися з керівниками експедицій про фінансування студентів, адже КДУ фінансував лише практикантів, які проходили практику у Канівському біогеографічному заповіднику, що входив до структури Університету. Цей факт також означав, що всі матеріали, які були знайдені в ході археологічних досліджень, мали би передаватися до Інституту археології АН УРСР, але кафедрі необхідно було створювати свою музейну експозицію для демонстрації на заняттях археологічного матеріалу і тому частково ці матеріали передавалися в Університет.

Рис. 1. Під час екскурсії Ольвійським заповідником (Л. Славін в білому капелюсі) (НА ІА НАН України. Ф. 17. Спр. 146)

Fig. 1. During the excursion on Olbian Preserve (L. Slaving with the white hat) (SA of IA of NAS of Ukraine. Found 17. Case 146)

Постійними базами практики стали Канівський заповідник (для III курсу), Ольвійський заповідник (для IV курсу) та проведення археологічних досліджень у Києві. Археологічна практика в Ольвії включала в себе різні компоненти: ведення археологічних розвідок, заповнення польової документації з фіксацією результатів дослідження на карті, у щоденнику і графічно, проведення просвітницької роботи серед населення та звітування на засіданнях археологічного гуртка. У ході практики студенти разом з учнями, які приїжджали з дитячим табором до Ольвії, мали детально ознайомитися із залишками споруд античного міста, на це відводилося по чотири години на групу, згодом відбувалося ознайомлення з експозицією музею та знахідками, які зберігалися в фондах експедиції, методикою первинної обробки матеріалів, яка відрізнялась від методики для інших пам’яток [Бураков, 1996, с. 60] (рис. 1). Через велику

кількість матеріалів була запроваджена дворівнева система їх опрацювання. Спочатку на кожній ділянці проходить первинне сортування матеріалу, його фіксація в документації та відбір найцікавіших знахідок для подальшого опрацювання в камеральній лабораторії – другого етапу (рис. 2).

На важливості проведення археологічної практики саме в Ольвії наголошував В. Богусевич, аргументуючи це тим, що *“В Ольвії археологічна робота організована зразково. Тут студенти можуть ознайомитися з досягненнями розкопок попередніх років. Розкопки є прекрасною практикою для всіх, хто спеціалізується на скіфо-античній археології”* [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 222, арк. 2]. Ця теза підтверджена тим, що практику в Ольвії крім студентів КДУ проходили студенти низки інших вищих навчальних закладів: *“Слід відзначити велику роботу заповідника “Ольвія” з підготовки нових кадрів археологів. Ольвія завжди славилася, як одна з кращих археологічних шкіл нашої країни. Щорічно тут проходять археологічну навчально-виробничу практику студенти історичних факультетів ряду університетів (Ленінградського, Київського, Харківського, Одеського, Львівського) і педінститутів (Московського ім. Леніна, Одеського, Харківського та ін.), а також співробітники музеїв, що мають ольвійські відділи та експозиції і колекції (Одеського, Київського, Миколаївського та Херсонського)”* [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 147, арк. 1–18].

Рис. 2. Робота в камеральній лабораторії Ольвійського заповідника (НА ІА НАН України. Ф. 17. Спр. 146)

Fig. 2. Working in cameralistic laboratory of Olbian Preserve (SA of IA of NAS of Ukraine. Found 17. Case 146)

І в останні роки свого життя (1970–1971) Л. Славін, вже звільнившись з КДУ, на проведення археологічних досліджень в Ольвії брав з собою по 20 студентів з кафедри археології та музеєзнавства в якості лаборантів [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 147, арк. 92–93, 102–104, 148–153].

Студенти завжди чекали археологічної практики і завчасно починали готуватися до неї. Ось як ці переживання описував один зі студентів кафедри археології Ю. Малеев: *“Щовесни на кафедрі відчувалося позжвавлення. Студенти збиралися на розкопки. Багато майбутніх археологів, крім обов’язкової практики в липні, залишалися там в серпні, або їхали в іншу експедицію. На жаль, це не звільняло їх від поїздки в колгосп у вересні, і, таким чином, вони повністю втрачали канікули. Але справжня археологія завжди трималася, насамперед, на ентузіастах, яким і був Л.М. Славін”* [Малеев, 1996, с. 47–48]. У спогадах про Л. Славіна його учні та колеги неодноразово згадують про те, з якою турботою він організовував експедиційний побут для своїх співробітників, розуміючи наскільки важливо у важких польових умовах мати зручне місце відпочинку. А. Бураков згадував про турботу Л. Славіна так:

“Харчування для студентів він організував у господинь с. Парутине. Частина продуктів студенти закупували самі, частину виписували з колгоспу за зниженими цінами. Л.М. Славін по-батьківськи піклувався про студентів. По кілька разів на день ходив він на кухню, стежив як і що готують і завжди запитував у студентів задоволені вони, ситі вони, чи влаштовує їх меню, як би вони хотіли його змінити” [Бураков, 1996, с. 60] (рис. 3).

Рис. 3. Учасники Ольвійської експедиції за обідом. (НА ІА НАН України. Ф. 17. Спр. 146)

Fig. 3. Participants of Olbian expedition during dinner (SA of IA of NAS of Ukraine. Found 17. Case 146)

Ще одним важливим видом практики для студентів стала музейна практика. Основними базами для її проходження стали: Київський історичний музей, Музей В.І. Леніна, Заповідник “Софія Київська”, Музей українського мистецтва, Музей російського мистецтва [Особова справа Л.М. Славіна, арк. 56].

З моменту створення кафедри археології в КДУ зі студентів, котрі були прикріплені до неї, створено науковий студентський гурток, який очолив завідувач кафедри Л. Славін. Вже у 1946/1947 навчальному році в відомостях про наукову роботу студентського наукового товариства (СНТ) університету згадується гурток археології, в якому займалися 10 студентів [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 53, арк. 1–2]. У перші роки існування гуртка основними темами його роботи стали звіти про археологічну практику в різних експедиціях. Вже 1947/1948 навчального року кількість студентів збільшилася до 27 чоловік [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 101, арк. 9]. У цьому навчальному році на засіданнях гуртка було зроблено 15 доповідей, і крім звітів про археологічні практики було проведено зустрічі зі знайомими радянськими археологами: професором Ленінградського університету М. Артамоновим (на тему “До питання про етногенез слов’ян”), професором Одеського університету М. Болтенком (на тему “Грецьке і слов’янське минуле Березані”); професором Харківського університету С. Семеновим-Зусером (на тему “Підсумки дворічних досліджень Салтівської культури”); головним хранителем Ермітажу М. Худяком (на тему “Розкопки святилища Німфея”). Протягом всього часу існування гуртка його відвідали видатні вчені – археологи М. Каргер, Б. Рибаків, В. Блаватський, Т. Пассек, П. Трет’яков. “Взагалі ж відомих людей на засіданнях гуртка побувало багато, оскільки ніхто з них ніколи не відмовлявся від запрошення Лазаря Мойсейовича відвідати кафедру. І я думаю, що тут, безумовно, зіграло свою роль та повага, якою користувався Л.М. Славін в наукових колах країни” [Максимов, 1996, с. 58].

У другому півріччі 1947/1948 навчального року і самі студенти здійснювали більш ґрунтовні наукові пошуки: доповіді присвячувались давньоруським містам та аналізу матеріалів археологічних експедицій (“Світські фрески Софії Київської”, “Керамічна піч поселення культури “полів поховань” – досвід реставрації”, “Значення і місце скіфів у житті Ольвії” тощо). Виступи за темами дисертаційних досліджень готували і аспіранти кафедри. Поступово зросла кількість студентів – до 35 [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 101, арк. 16].

Рис. 4. Л. Славін та учні школи № 17 м. Миколаїв (1969) (НА ІА НАН України. Ф. 17. Спр. 146)
Fig. 4. L. Slavin and pupils of school № 17 (Mykolaiiv) (1969) (SA of IA of NAS of Ukraine. Found 17. Case 146)

Тематика доповідей гуртка змінилася під впливом постанови “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР” від 29 серпня 1947 р. [До кінця ліквідувати..., 1947] і стала більш ідеологізованою. Це яскраво ілюструють теми доповідей, над якими студенти працювали в 1948/1949 навчальному році [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 155, арк. 3]: “Класики марксизму-ленінізму про первіснообщинний лад”, “Книга Ф. Енгельса “Походження сім’ї, приватної власності і держави”, “Техніка землеробства в епоху трипільської культури”, “Релігійні уявлення періоду дикості і їх економічні основи”, “Мистецтво вищого ступеня періоду дикості як відображення певного рівня розвитку виробничих сил”, “Трипільська культура в світлі досліджень радянських археологів”, “Маркс і Енгельс про античну культуру”, “Академік Н.Я. Марр як археолог”, “Внесок академіка І.І. Мещанінова в радянську археологію”, “Радянська наука про скіфів”, “Київська Русь – колыска російського, українського та білоруського народу”, “Класики марксизму-ленінізму про феодальний спосіб виробництва”, “Основні питання етногенезу слов’ян в радянській історичній літературі”.

У 1949 р. на засіданнях гуртка прочитано дві доповіді, які рекомендували до участі у Студентській науковій конференції: студент Зуц зачитав доповідь “Внесок академіка І.І. Мещанінова в радянську археологічну науку”, студент Силенок – “Корифей радянської науки академік Н.Я. Марр як археолог” [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 155, арк. 7]. Ці два вчених відіграли важливу роль у формуванні Л. Славіна, зважаючи на те, що він навчався в Ленінградському державному університеті та працював у Державній академії історії матеріаль-

ної культури в 1930-х рр., спостерігаючи зародження та розвиток ідей М. Марра, та працював ще студентом під керівництвом І. Мещанінова в Ольвійській експедиції. Але реалії того часу були нещадні, вже в 1952–1953 навчальному році теорії М. Марра та його учнів зазнали критики, у навчальних програмах з багатьох історичних дисциплін з'явилися лекції, на яких критикували це "лжевчення". Наприклад, у курсі "Залізний вік", який викладав Л. Славін, читалась лекція "Проблема походження східних слов'ян у світлі праці І.В. Сталіна "Марксизм и вопросы языкознания". Значення для цієї проблеми нової праці І.В. Сталіна "Экономические проблемы социализма в СССР". Критика реакційних настроїв міграціоністів, расистів та інших фальсифікаторів давньої історії східних слов'ян. Викриття "теорій" Марра про походження давніх слов'ян" [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 452, арк. 46]. Критика цих теорій мала бути практично на кожному занятті, що відображено в програмі всього курсу [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 471, арк. 23–28].

Рис. 5. Екскурсія в музеї школи № 17 м. Миколаїв (1970) (НА ІА НАН України. Ф. 17. Спр. 146)

Fig. 5. Excursion in the museum of school № 17 (Mykolaiv) (1970) (SA of IA of NAS of Ukraine. Found 17. Case 146)

Першим старостою новоствореного гуртка став студент V курсу Історичного курсу Євген Володимирович Максимов. Він згадує: "Важливу роль у зміцнення авторитету кафедри зіграв археологічний студентський гурток, організований Лазарем Мойсейовичем в 1946 році. Учасники гуртка виступали з доповідями і рефератами з актуальних проблем давньої історії та археології, брали активну участь у дискусіях, з цікавістю слухали лекції найвизначніших археологів країни, які на запрошення Л.М. Славіна виступали на засіданнях гуртка" [Максимов, 1996, с. 57–58].

Ще до перетворення кафедри археології на кафедру археології та музеєзнавства Л. Славін намагався створити крім археологічного гуртка, гурток з музеєзнавства [ДАК, ф. Р – 1246, спр. 156]. Необхідність створення такого гуртка пояснювалася тим, що випускники інших історичних і не тільки кафедр, отримували розподіл на роботу в музеї.

Важливо зазначити, що студенти, які виголошували доповіді на засіданнях гуртка, у цій роботі спиралися на власні курсові та дипломні дослідження, що давало змогу поєднати навчання з науковими зацікавленнями, а також шляхом дискусій з приводу проблем, поставлених у доповідях, виправляти недоліки у кваліфікаційних студіях.

Робота гуртка позитивно характеризувалася не тільки студентами Лазаря Мойсейовича, а й керівництвом факультету: *“Робота Л.М. Славина по керівництву науковим студентським гуртком на історичному факультеті є зразком для всіх керівників науково-студентськими гуртками на історичному факультеті”* [Особова справа Л.М. Славина, розділ 5, арк. 1].

Водночас гурток при кафедрі археології КДУ не був єдиним, яким опікувався Л. Славін. Його цікавило виховання і молодих археологів та краєзнавців ще зі шкільної лави. Цим пояснюється створення ряду методичних матеріалів для шкільних археологічних гуртків [Славін, 1959; 1960]. У цих роботах Л. Славін надавав окрім методичних рекомендацій з організації таких гуртків ще й приклади конкретних існуючих гуртків у школах Дніпропетровщини, Житомирщини та Тернопільщини [Славін, 1960, с. 4–5]. У персональному фонді Лазаря Мойсейовича в Інституті археології зберігся один з листів вчителя з Фастова, який просив про зустріч вченого з його вихованцями в Інституті археології [Станіцина, 2007, с. 29]. У Книзі вражень за 1950 рік Ольвійського археологічного заповідника зберіглися записи про надзвичайно цікаву і пізнавальну екскурсію по Заповіднику для школярів [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 168].

І самі співробітники експедиції організовували для дітей парутинських селян археологічний гурток: *“При дослідній лабораторії Ольвійського заповідника створено археологічний гурток, яким керує Ф.М. Штігельман (одна з учениць Л. Славина. – Д. Ч.). У роботі гуртка активну участь беруть школярі Парутинської неповної середньої школи. Учні Росинець Лена, Перепадя Варя, Котенко Шура та інші після занять допомагають вести розкопки, відновлюють обладнання лабораторії”* [Археологический..., 1946]. Сам Л. Славін проводив лекції для місцевого населення та водив екскурсії по Ольвії [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 145, арк. 18–25].

В Ольвії з 1950 р. діяв табір для юних археологів, в який приїжджали діти з Миколаївщини: *“Досвід нової форми масової роботи був здійснений влітку 1950 р.: миколаївський обласний відділ Наркомату освіти організував у Ольвійському заповіднику обласний піонерсько-комсомольський табір юних археологів, в якому 85 активістів з історичних та археологічних гуртків міських і сільських шкіл області проводили 3 тижні. У першу половину робочого дня діти брали участь у розкопках Ольвії, у другу половину дня проводилися лекції про основи методики польових робіт, поглиблені екскурсії по Ольвії і в довколишні скіфські городища і поселення та інші заходи. Школярі з великим зацікавленням ставилися до справи. Кращих з них обласні організації преміювали 8-денною екскурсією по стародавніх містах Криму”* [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 147, арк. 1–18] (рис. 4).

Ця традиція прижилася в Ольвії. На наступний рік влітку табір знову працював в експедиції: *“Другий рік в Ольвії функціонував шкільно-піонерський табір юних археологів, організований миколаївськими обласними організаціями. Через цей табір в липні і серпні місяцях пройшли 2 зміни-черги по 60 учнів у кожній. Діти набували навичок польових досліджень, вчилися класифікації речових пам'яток, фіксації пам'ятників, що відкриваються, камеральної первинній обробці здобутих матеріалів. Всю навчальну роботу з табором проводили молодші наукові співробітники заповідника Б.М. Рабічкін і Ф.М. Штігельман”*. Крім того учасниками табору та науковими співробітниками експедиції проводилась робота з організації шкільних музеїв: *“Це нова форма масової роботи заповідника, як і табори юних археологів, є досить дієвим засобом археологічної пропаганди в широких масах населення. За 1951 рік з археологічних фондів Ольвійського заповідника скомплектовано 35 колекцій для краєзнавчих куточків міських та сільських шкіл Миколаївської області”* [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 145, арк. 18–25] (рис. 5).

Традиція існування дитячого археологічного табору продовжилася і протягом 1960–1970-х рр. Зусиллями учнів в Ольвії було створено лапідарій, який існує до сьогодні [НА ІА НАНУ, ф. 17, спр. 147, арк. 145–147].

Згадували про ці дитячі археологічні табори і студенти та колеги Лазаря Мойсейовича. Наприклад, А. Бураков наголошував: *“Л.М. Славін любив дітей, ставився до них ніжно, ласкаво, по-батьківськи. Він щодня ходив у дитячий табір, цікавився їхнім життям і побутом, був дуже задоволений, що молодь долучається до археології та античної історії. При Лазарі*

Мойсейовичі не тільки добре працювали, але вміли і добре відпочивати. У студентів та учнів були свої футбольні поля, волейбольні майданчики, місця для вогнищ. Під час змагань Л.М. Славін часто приходив як уболівальник, аплодував вдало забитим голам. Силами студентів та учнів влаштовувалися концерти і театралізованих виступи, на яких завжди був присутній Л.М. Славін” [Бураков, 1996, с. 61]. Лазар Мойсейович не залишався осторонь процесу розкопок: “Кожного ранку у визначену годину неподалік чергового розкопу за столом під парасолею з’являлася усім знайома постать Лазаря Мойсейовича – у випрасуваному легкому костюмі, білій тенісці, незмінному капелюсі на голові. Неквалітивні рухи і мова, уважний, зосереджений погляд, як завжди випромінювали шляхетну коректність, лагідність, доброзичливість... Час від часу з розкопів лунають радісні вигуки і гамір – щось знайдено! Лазар Мойсейович – в гурту молоді розглядає і коментує знахідку...” [Ленченко, 1996, с. 73].

Отже, практична робота зі студентами у вигляді навчальних практик у експедиціях та роботи археологічних гуртків завжди відігравала велику роль у педагогічній діяльності Л. Славіна. Ці заняття проводилися на різних археологічних об’єктах, даючи можливість студентами порівняти на практиці методики дослідження різних археологічних пам’яток. І ці роботи не були формалізовані, до студентів ставилися з повагою і турботою, незважаючи на вимоги часу, що проявлялися у обов’язковому “марксистсько-ленінському” забарвленні кожного з аспектів наукової і навчальної діяльності. Активна практична підготовка студентів-археологів та музеєзнавців давала можливість здобути практичний досвід ще у період навчання та підготуватися до подальшої професійної діяльності після закінчення університету. Велика кількість українських археологів і музейних фахівців пройшли практичну підготовку саме у Л. Славіна в Ольвійській експедиції та під час навчання на кафедрі археології та музеєзнавства.

ЛІТЕРАТУРА

Археологический

1946 Археологический кружок // Бугская заря. – 21 вересня.

Бураков А. В.

1996 Таким он запомнился мне // Мир Ольвии. К 90-летию проф. Л. М. Славина. – К. – С. 58–62.

ДАК

- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 53. – 2 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 56. – 4 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 101. – 17 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 104. – 8 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 155. – 25 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 156. – 40 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 222. – 37 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 452. – 77 арк.
- Ф. Р-1246. – Оп. 13. – Спр. 471. – 57 арк.

НА ІА НАНУ

- Ф. 17. – Спр. 145. – 30 арк.
- Ф. 17. – Спр. 147. – 161 арк.
- Ф. 17. – Спр. 168. – без нумерації.

До кінця ліквідувати...

1947 До кінця ліквідувати буржуазно-націоналістичні перекручення історії України // Більшовик України. – № 8. – С. 1–10.

Жмудський О.З.

1959 Київський університет за 125 років (1834–1959). – К. – 63 с.

Історія Київського університету

1959 Історія Київського університету / відпов. ред. О.З. Жмудський. – К. – 628 с.

Киевский университет

1984 Киевский университет. 1834–1984 / под ред. М. У. Белого. – К. – 203 с.

Київський університет ...

1994 Київський університет імені Тараса Шевченка (сторінки історії і сьогодення). – К. – С. 107.

Ленченко В. О.

1996 Штрихи до портрету особистості // Мир Ольвии. К 90-летию проф. Л.М. Славина. – К. – С. 72–74.

Максимов Е.В.

1996 Л.М. Славин в послевоенные годы (1945–1955) // Мир Ольвии. К 90-летию проф. Л.М. Славина. – К. – С. 54–58.

Малеєв Ю.Н.

1996 Л.М. Славин как заведующий кафедрой археологии и музееведения КГУ // Мир Ольвии. К 90-летию проф. Л.М. Славина. – К. – С. 42–46.

Особова справа...

Особова справа Л.М. Славина (1944–1970). – 67 арк. // Архів Київського національного університету імені Т. Шевченка.

Піоро І.С.

1996 Феномен кафедри археології в умовах Радянської України // Мир Ольвии. К 90-летию проф. Л.М. Славина. – К. – С. 46–49.

Самойленко Л.Г.

2004 Археологічний музей // Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле й сьогодення (1834–2004 рр.). – К.: Прайм-М. – С. 145–147.

Самойленко Л.Г.

2007 Педагогічна діяльність професора Л.М. Славина // Археологія. – № 1. – С. 40–50.

Славин Л.М.

1952 Подготовка новых кадров археологов // КСИА АН УССР. – № 1. – С. 93–97.

Славін Л.М.

1959 Археологічний гурток у школі. – К. – 43 с.

1960 Археологічне вивчення рідного краю. – К. – 72 с.

Станіцина Г.О.

2007 Особистість Л.М. Славина за матеріалами Наукового архіву ІА НАН України // Археологія. – № 1. – С. 21–30.

Darja CHERKASKA

PRACTICES AND ACADEMIC SOCIETIES IN EDUCATIONAL ACTIVITIES OF LASAR SLAVIN

Practical training in high education plays an important role for future professionals. For specialized archaeologists qualitative education is impossible without the participation in archeological expeditions throughout the study period. For students who are interested in scientific work to deepen their knowledge creating specialized student academic societies plays an important role. The article aims to show the place and role of educational practices and academic societies in teaching activities of Lazar Slavin.

Practical training conducted at various archaeological sites, enabling students to practice and compare techniques of researching different archaeological sites. It has not been formalized, the students treated with respect and care, despite the demands of time, manifested in the compulsory "Marxist-Leninist" aspect of scientific and educational activities. Active practical training of students and archaeologists museum specialists provided the opportunity to gain hands-on experience even during their studies and prepared for future professional activities after graduation. Many Ukrainian archaeologists and museum specialists went through practical training with Lazar Slavin in Olbio expedition and during training at the Department of Archaeology and Museumology.